

УДК: 001:334.716(477)

Буторіна В. Б.

*к.е.н., старший викладач,**Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка*

УЗГОДЖЕННЯ ПРІОРИТЕТІВ НАУКОВО-ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

У статті здійснено узгодження основних пріоритетних напрямів інноваційного розвитку економіки України, наукових досліджень і науково-технічних розробок, розвитку науки і техніки, інноваційної діяльності галузевого рівня. Визначено перешкоди їх досягнення за допомогою реалізації державних цільових програм.

Ключові слова: інноваційний розвиток, пріоритет розвитку, державна цільова програма, наукові дослідження і науково-технічні розробки

Постановка проблеми. Визначення пріоритетів інноваційної діяльності має спрямовуватись на розв'язання проблем наукоємної промисловості у сферах ринку, конкуренції, інвестицій, економічної ефективності, поширення нововведень, структурних перетворень, диверсифікації, комерціалізації тощо. Проте, існують перешкоди на шляху досягнення поставлених пріоритетів, а також має місце неузгодженість між пріоритетами інноваційного та науково-технічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ю. М. Бажал розглядає економічну оцінку державних пріоритетів технологічного розвитку. Українські учені Г. О. Андросук, О. Є. Кузьмін, Л. І. Федулова, І. Й. Малий, Н. І. Чухрай, С. М. Ілляшенко аналізують механізми інноваційної політики держави. Проблеми і пріоритети інноваційного забезпечення конкурентоспроможності національної економіки аналізують З. С. Варналій та О. П. Гармашова. А. Є. Никифоров досліджує програмно-цільове управління інноваційним розвитком економіки.

Формування цілей статті. Дослідити узгодження пріоритетів науково-промислової політики в Україні.

Виклад основного матеріалу. У промислово розвинутих країнах механізм державного регулювання економіки враховує процеси глобалізації. Тому, державні органи управління прагнуть ефективно скеровувати потоки інтелектуального капіталу, стимулюючи створення і використання проривних технологічних інновацій. Для цього

держава створює необхідні економічні, у тому числі інвестиційні умови для розвитку тих чи інших пріоритетних секторів економіки і галузей промисловості.

Державним агентством з питань науки розроблено «Стратегію розвитку інформаційного суспільства в Україні» [1]. Серед напрямів реалізації Стратегії є також «Наука та інновації», де особливу увагу в розбудові інформаційного суспільства пропонується приділити випереджальному розвитку фундаментальних і прикладних досліджень та наукоємних технологій, інноваційному розвитку вітчизняної індустрії програмування, інфраструктури виробництва ІКТ. Також визначено взаємозв'язок даного напрямку програми з чинним законодавством у сфері науки та інновацій.

Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» № 3715-VI, який прийнято 8 серпня 2011 р. [1], покликаний зміцнити правову базу для системної реалізації державної підтримки інноваційної діяльності до 2021 р. (зокрема закони про наукову і науково-технічну діяльність, про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки та інші нормативно-правові акти з цієї сфери за 1991-2011 рр.), активізації модернізації економіки та соціальної сфери. У Законі визначено правові, економічні, організаційні засади створення цілісної системи пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та їх реалізації в Україні.

Розглянемо узгодження пріоритетних напрямів наукової та інноваційної діяльності у трьох нормативно-правових документах з переліком шести пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки до 2020 р., визначені Законом України від 09.09.2010 р. №2519-17 «Про внесення змін до Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» [2] (табл. 1).

Таблиця 1

Узгодження пріоритетних напрямів наукової та інноваційної діяльності

Пріоритетні тематичні напрями наукових досліджень і науково-технічних розробок до 2015 року	Пріоритетні напрями інноваційної діяльності на 2011-2021 рр.	Середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності галузевого рівня на 2012-2016 роки
<i>1. Фундаментальні наукові дослідження</i>		
<ul style="list-style-type: none"> – Найважливіші проблеми фізико-математичних і технічних наук. – Фундаментальні проблеми сучасного матеріалознавства. – Найважливіші проблеми хімії та розвитку хімічних технологій. – Фундаментальні проблеми наук про життя та розвиток біотехнологій. – Фундаментальні дослідження з 	<ul style="list-style-type: none"> Освоєння нових технологій високо-технологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної 	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток транспортної системи; – розвиток ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки; – залученням міжнародної кооперації.

актуальних проблем суспільних та гуманітарних наук.	галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки	
<i>2. Інформаційні та комунікаційні технології</i>		
<ul style="list-style-type: none"> – Нові апаратні рішення для перспективних засобів обчислювальної техніки, інформаційних та комунікаційних технологій. – Інтелектуальні інформаційні та інформаційно-аналітичні технології. Інтегровані системи баз даних і знань. Національні інформаційні ресурси. – Суперкомп'ютерні програмно-технічні засоби, телекомунікаційні мережі та системи. Грід- та клауд-технології. – Технології та засоби розробки програмних продуктів і систем. – Технології та засоби математично-го моделювання, оптимізації і систем-ного аналізу розв'язання надскладних завдань державного значення. – Технології та інструментальні засоби електронного урядування. – Інформаційно-аналітичні системи, системи підтримки прийняття рішень. Ситуаційні центри. – Технології та засоби захисту інформації. 	Розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки	<ul style="list-style-type: none"> – інформаційні та комунікаційні технології; – робототехніка
<i>3. Енергетика та енергоефективність</i>		
<ul style="list-style-type: none"> – Технології ефективного енерго-забезпечення будівель і споруд. – Технології електроенергетики. – Технології атомної енергетики. – Технології енергетичного машинобудування. – Технології використання нових видів палива, скидних енергоресурсів, відновлюваних та альтернативних джерел енергії. – Теплонасосні технології. – Нанотехнології створення нового покоління мастильних матеріалів для промисловості. Технології та засоби експертно-аналітичного контролю якості моторних палив (автомобільних бензинів та дизельного палива згідно з вимогами «Євро-4», «Євро-5»; скрапленого нафтового газу і біопалива). – Способи застосування сучасного енергоменеджменту. Технології 	Освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енерго-ефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії	<ul style="list-style-type: none"> – освоєння нових технологій транспортування енергії; – впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій; – освоєння альтернативних джерел енергії.

забезпечення енергобезпеки.		
<i>4. Раціональне природокористування</i>		
<ul style="list-style-type: none"> – Технології сталого використання, збереження і збагачення біоресурсів та покращення їх якості і безпечності, збереження біорізноманіття. – Технології моделювання та прогнозування стану навколишнього природного середовища. – Технології утилізації та видалення побутових і промислових відходів. – Технології раціонального водокористування, підвищення ефективності очищення стічних вод та запобігання забрудненню водних об'єктів. – Технології очищення і запобігання забрудненню атмосферного повітря. – Технології раціонального використання ґрунтів і збереження їх родючості. – Технології виявлення і оцінки корисних копалин, їх раціонального екологічно безпечного видобування. – Перспективні технології агропромислового комплексу та переробної промисловості. 	<p style="text-align: center;">Технологічне оновлення та розвиток АПК</p> <p style="text-align: center;">Широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розробка і впровадження технологій адаптивного ґрунтоохоронного землеробства; – розроблення і впровадження технологій отримання високоякісної рослинної продукції; – розробка, впровадження технологій виробництва діагностикумів захворювань рослин; – розроблення та впровадження технологій виробництва діагностикумів захворювань тварин і засобів їх захисту; – технологічне оновлення виробництва продукції скотарства та свинарства; – розроблення та впровадження новітніх біотехнологій для рослинництва, тваринництва та ветеринарії. – виробництво високовольтних та надвисоковольтних силових кабелів з твердою поліетиленою ізоляцією; – впровадження технології напівсухої сіркоочистки димових газів. – застосування високопродуктивного екологічно безпечного обладнання для обробки металів та перероблення пластмаси; – виробництво приладів для екологічного та радіаційного моніторингу; – розробка та запровадження технологій для очищення води.
<i>5. Науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань</i>		
<ul style="list-style-type: none"> – Цільові дослідження з питань гармонізації системи «людина-світ» та створення новітніх технологій покращення якості життя. – Створення стандартів і технології запровадження здорового способу життя, технології підвищення якості та безпеки продуктів харчування. – Проблеми розвитку особистості, суспільства, демографія та соціально-економічна політика. – Геномні технології в біомедицині та сільському господарстві. 	<p style="text-align: center;">Впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики</p>	<ul style="list-style-type: none"> – молекулярні та клітинні технології розроблення методів діагностики та лікування; – технології створення нових лікарських засобів на основі спрямованого дизайну біологічно активних речовин та використання наноматеріалів; – технології спрямованого дизайну біологічно активних речовин з протипухлинною і протитуберкульозною дією; – технології виробництва

<ul style="list-style-type: none"> – Молекулярні біотехнології створення нових організмів та продуктів для сільського господарства, фармацевтичної та харчової промисловості. – Конструювання та технології створення нових лікарських засобів на основі спрямованого дизайну біологічно активних речовин та використання наноматеріалів. – Технології створення молекулярно-діагностичних систем та терапевтичних засобів, ферментних та бактеріальних препаратів. 		<p>нових ферментних препаратів;</p> <ul style="list-style-type: none"> – інформаційні та телекомунікаційні технології в медицині; – впровадження принципів доказової медицини.
<i>б. Нові речовини і матеріали</i>		
<ul style="list-style-type: none"> – Цільові дослідження щодо отримання нових матеріалів, їх з'єднання і оброблення. – Створення і застосування технологій отримання, зварювання, з'єднання і оброблення конструкційних, функціональних і композиційних матеріалів. – Створення та застосування нанотехнологій і наноматеріалів. – Створення та застосування технологій отримання нових речовин хімічного виробництва. 	<p>Освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії виробництва наноматеріалів і нанотехнологій</p>	<ul style="list-style-type: none"> – освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання; – створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій.

Джерела: складено автором за даними –

I колонка (Постанова Кабінету міністрів України від 7.09.2011 р. №942 «Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2015 року») [3];

II колонка (Закон України від 08.09.2011 р. №3715-VI «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні») [1];

III колонка (Постанова Кабінету міністрів України від 17.05.2012 р. №397 «Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня на 2012-2016 роки») [3].

Як бачимо, пріоритетні напрями інноваційної діяльності прямо не узгоджуються з деякими напрямами розвитку науки і техніки та є ширшими за них. Наприклад, розвиток ракетно-космічної галузі та авіабудування, фармацевтики не є пріоритетом розвитку науки і техніки, хоча мають передумови для розвитку і є пріоритетними напрямами інноваційної діяльності. Проте, якщо розглянути тематичну структуру наукових досліджень і науково-технічних розробок, то видно, що розвиток деяких складових цих наукоємних галузей усе ж розглядається. Електроніка та приладобудування є пріоритетом розвитку як науки і технології, так і інноваційної діяльності. Також, слід відмітити, що у формулюванні середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня у 2012 р. акцент зроблено на

застосуванні нанотехнологій у різних галузях національного господарства. зауважимо також, що фундаментальні наукові дослідження заплановані з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави.

Для порівняння у Російській Федерації до 2015 р. визначено 8 наукових пріоритетів (безпека і протидія тероризму; індустрія наносистем; інформаційно-телекомунікаційні системи; наука про життя; перспективні види озброєння, військової та спеціальної техніки; раціональне природокористування; транспортні і космічні системи; енергоефективність, енергозбереження, ядерна енергетика) і 27 критичних технологій [4].

З метою досягнення пріоритетів інноваційної діяльності в Україні реалізуються наступні види державних цільових програм у сфері науки: наукового розвитку і науково-технічного розвитку. Поки що немає нормативних документів, які б враховували специфіку комплексу програм інноваційного розвитку економіки, надавали методичні рекомендації щодо їх виконання та відповідних заходів. Зазначимо основні перешкоди на шляху реалізації згаданих державних цільових програм:

- у законодавстві України і нормативних документах державних цільових програм встановлено тільки загальні вимоги до впровадження [5];
- відсутні спеціальні організаційні структури управління програмами науково-технічного й інноваційного розвитку економіки, їх нормативно-методичне забезпечення і професійна підготовка фахівців з використання програмно-цільових методів управління недостатні;
- програми формуються переважно «під певних виконавців» без урахування потреб національної економіки у наукоємній продукції;
- завдання і заходи у програмах часто не враховують трансфер науково-технічних досліджень і розробок у виробництво;
- у програмах відсутній конкурсний відбір виконавців і зорієнтованість на зменшення строків досягнення результатів [6];
- розпорошеність ресурсів, зокрема, для виконання інноваційних програм;
- частка програмно-цільового фінансування конкретних наукових проектів, яке є найбільш ефективним механізмом бюджетного фінансування наукової сфери і залишається протягом останніх років (до 2011 р.), була низькою – 6%-7% від

бюджетного фінансування науки. Більшість цих коштів розподіляється через центральні органи виконавчої влади.

– обсяг видатків Держбюджету на виконання завдань і заходів зазначених програм за останні 10 років є меншим від обсягу обґрунтованої запланованої потреби на бюджетний рік. Разом з тим кошти, що плануються в рамках базового фінансування розподіляються між великою кількістю дрібних за обсягом фінансування та науковою значимістю проектів.

Переважно дані програми фінансовано з держбюджету за пріоритетними напрямками, які відповідають і пріоритетам ЄС, США, Японії:

- фундаментальні дослідження з найважливіших проблем природничих, суспільних гуманітарних наук;
- демографічна політика та розвиток людського потенціалу та формування громадянського суспільства;
- збереження навколишнього середовища і сталий розвиток;
- впровадження новітніх біотехнологій;
- діагностика і методи лікування найпоширеніших захворювань;
- використання нових комп'ютерних засобів та інформатизації суспільства;
- впровадження новітніх і ресурсозберігаючих технологій в енергетиці, промисловості і АПК;
- застосування нових речовин і матеріалів.

Висновки. Пріоритети науково-промислової політики (на галузевому рівні) мають спрямовуватись на розв'язання проблем наукоємної промисловості у сферах ринку, конкуренції, інвестицій, економічної ефективності, поширення нововведень, структурних перетворень, диверсифікації, комерціалізації тощо. У рамках цього напрямку доцільно регулювати плату за нововведення або винахід, плату за посередництво при передачі новацій. Розвиток наукоємних галузей має стимулювати технологічне оновлення інших галузей економіки (металургія, приладобудування, хімічна промисловість, електротехніка тощо). Проте, спочатку потрібно застосовувати вибірково державну інвестиційну підтримку тих виробничих напрямів, галузей, підприємств, технологій, де є вже певні напрацювання.

Загалом, у рамках наведених пріоритетів держава повинна підтримувати проекти, що орієнтуються на формування цілісної системи виробництва, що виготовляють конкурентоспроможну продукцію, послідовно розвиваючи економічні та

технологічні ланки замкненого міжгалузевого ланцюжка виробництва продукції з високою доданою вартістю та, зокрема, продукції наукоємних галузей промисловості.

Список використаної літератури

1. Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> – Назва з екрану.
2. Закон України від 02.12.2010 “Про внесення змін до Закону України “Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки” №2756-VI (2756-17)// Вісник Верховної Ради. – 2011. – №23. – С. 160.
3. Урядовий портал Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/> – Назва з екрану.
4. Указ Президента Российской Федерации об утверждении приоритетных направлений развития науки, технологий и техники в Российской Федерации и перечня критических технологий Российской Федерации от 7 июля 2011 года № 899. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kremlin.ru/acts> – Название с экрана.
5. Закон України «Про державні цільові програми» від 18.03.2004 р. // Відомості Верховної Ради. – 2004. – №25.
6. Никифоров А. Є. Програмно-цільове управління інноваційним розвитком економіки / А. Є. Никифоров // Проблеми науки. – 2008. – №1. – С. 16-22.

БУТОРИНА В. Б. СОГЛАСОВАНИЯ ПРИОРИТЕТОВ НАУЧНО-ПРОМЫШЛЕННОЙ ПОЛИТИКИ В УКРАИНЕ

В статье установлено соответствие основных приоритетных направлений инновационного развития экономики Украины, научных исследований и научно-технических разработок, развития науки и техники, инновационной деятельности отраслевого уровня. Определены препятствия их достижения с помощью реализации государственных целевых программ.

Ключевые слова. Инновационное развитие, приоритет развития, государственная целевая программа, научные исследования и научно-технические разработки.

BUTORINA V. B. RECONCILIATION OF PRIORITIES OF SCIENTIFIC AND INDUSTRIAL POLICY IN UKRAINE

Article mapped key priorities of innovation development of economy of Ukraine, research, science and technology, innovation of the industry. Identified obstacles to achieve them through implementation of state targeted programmes.

Keywords. Innovative development, development priorities, the state target program, research and scientific and technical developments.